

prof. dr. Nikola Jakšić
Odsjek za Povijest umjetnosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu
Zadar, Obala kralja Petra Krešimira IV/2

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE
07 STUD 1996
E12-05/96-07-218
15-03-7/96-07

MUZEJSKOM VIJEĆU HRVATSKE

Kao član Muzejskog vijeća Hrvatske osobno sam na protekloj sjednici u lipnju 1996. pokrenuo raspravu o muzejskoj djelatnosti u Kninu u okolnostima koje su nastale nakon oslobođenja Knina u kolovozu 1995. Rasprava je odgođena za narednu sjednicu za koju sam se prihvatio zadatka pripremiti materijal što ovom prigodom i činim.

Knin kao hrvatska srednjovjekovna prijestolnica, s povijesnog je gledišta izrazito važan gradić u Hrvatskoj u kojem je već krajem prošlog stoljeća, 1893. godine ustanovljen **Prvi muzej hrvatskih starina** marom i zalaganjem hrvatskog rodoljuba i arheologa amatera fra Luje Maruna i **Kninskog starinarskog društva** kojem je stajao na čelu (kasnije **Hrvatsko starinarsko društvo**). Nastao je taj Muzej u uvjetima u kojima se radala nacionalna arheologija u prostoru na kojem su i započela prva istraživanja nacionalne arheološke baštine 1885 godine, vezane uz najraniju povijest Hrvata na našem tlu. **Hrvatsko starinarsko društvo** koje je pod vodstvom fra Luje Maruna bilo pokretačem svih akcija od kraja prošlog stoljeća usredotočilo je svoju djelatnost u početku na Knin i njegovu užu okolicu, kao jezgru ranosrednjovjekovne države Hrvata, a uskoro je proširilo djelatnost i na širem prostoru sjeverne i srednje Dalmacije, ponajviše u kontinentalnom dijelu. Na drugoj strani, u priobalju srednje Dalmacije djelovalo je društvo **Bihac** koje je jednako svoja istraživanja usmjeravalo prema baštini vezanoj uz najraniju hrvatsku povijest.

Hrvatsko starinarsko društvo je tijekom svojeg djelovanja u razdoblju od osnutka krajem prošlog stoljeća pa do Drugog svjetskog rata stvorilo respektabilnu zbirku arheoloških ranosrednjovjekovnih spomenika iz sjeverne i srednje Dalmacije uglavnom koja je bila pohranjena u kninskoj tvrđavi nakon što je isto Društvo ovaj napušteni vojni objekt otkupilo i spasilo od prijetnje da bude razoren i rasprodan kao sirovi građevinski materijal. Tridesetih godina ovog stoljeća brigu o Muzeju je preuzeo mladi arheolog, prvi školovani stručni kadar, Stjepan Gunjača i on od tada skrbi u Kninu o Muzeju sve do 1943. U ratnim okolnostima Gunjača je ocijenio da je muzejska važna spomenička građa u tvrđavi u **Kninu ugrožena** kako ratnim djelovanjem tako i neprijateljskim odnosom naspram njega odmetnutih četnika kojima je kninska okolica u drugom svjetskom ratu obilovala. Zato je samoinicijativno donio odluku o privremenom **preseljenju muzejske građe** iz kninske tvrđave u obiteljsku kuću u Sinju. Velike vojne operacije 1944. u oklici Knina i bombardiranje zgrade u kojoj je muzej bio

smješten posve su opravdali ovakovu njegovu odluku. Po završetku Drugog svjetkog rata, kninska je muzejska građa preseljena u Split, a Gunjača se izborio i za integraciju arheološke baštine koja je bila u posjedu već spomenutog društva **Bihać** te je od dvaju fundusa nastala ustanova pod novim nazivom **Muzej hrvatskih arheoloških spomenika** (u dalje **MHAS**) u kojoj su se našli svi najvrijedniji arheološki spomenici rane hrvatske prošlosti (vidi knjigu S. Gunjača, Izbor iz djela, Splitski književni krug, Split 1991). Gunjačino nastojanje da se muzejska građa iz Knina izmjesti pokazalo se izvanredno značajnim i u ratnim okolnostima koje su zadesile Hrvatsku 1991-1995. U tom je četverogodišnjem razdoblju gotovo u cijelosti devastirana hrvatska nacionalna baština na okupiranom prostoru, pa je sva sreća da spomenička muzejska građa nije bila u Kninu već u Splitu. To dokazuju i sudbine muzejskih zbirki u Drnišu, Obrovcu i Benkovcu, spominjući samo one u najbližem okruženju. Prema tome kninski su spomenici bili od 1943. pa do danas **u progonstvu** u Splitu, ne samo spomenici nego i ustanova **MHAS** u cjelosti.

Knin je tako u razdoblju iza Drugog svjetskog rata ostao bez Muzeja te se javila u Kninu ideja o osnutku **Muzeja kninske krajine** (kakvog li naziva!) što je i rezultiralo osnivanjem takve ustanove tijekom sedamdesetih godina. Prisjećam se i danas insistiranja tadašnjih kninskih vlasti (uglavnom Srbi i to oni pojedinci koji su se kasnije odmetnuli i razarali našu nacionalnu baštinu) da se novom **Muzeju kninske krajine** u Kninu ustupi bivša kninska spomenička građa tada pohranjena u Splitu na što se naravno nikako nije moglo pristati. Suprotno tomu je Sabor Republike Hrvatske donio odluku da se u Splitu podigne dostojna zgrada za smještaj **MHAS** što je i realizirano kao dio nacionalnog kulturnog programa tijekom sedamdesetih godina. Sav ovaj tijek događaja vezan uz sudbinu kninskih spomenika važno je poznavati pri daljnjem prosuđivanju o tomu kako se postaviti glede organizacije muzejske djelatnosti u Kninu.

Situacija nastala nakon 5. kolovoza 1995. uvelike je promijenila okolnosti. Još davne 1522. godine Knin je pao u ruke osmanlijskog zavojevača i sve do 1995. bio je uvijek regionalno središte sa stanovništvom koje je djelovalo suprotno težnjama nacionalnog ujedinjenja i afirmacije hrvatske nacionalne svijesti. O tome postoje brojna svjedočanstva. Ipak od kolovoza 1995. stvoreni su svi uvjeti za njegovu punu političku i moralnu integraciju u hrvatski korpus i hrvatski pravni sustav, pa je utoliko i promišljanje o kninskoj muzejskoj građi nužno prilagoditi novim okolnostima.

Za Knin su, zbog njegovog povijesnog značenja u srednjem vijeku i zbog događaja u recentnoj hrvatskoj povijesti vezana najintimnija osjećanja hrvatskog naroda. Stoga je neophodno na najkvalitetniji način predočiti njegovu prošlost i značenje **autentičnim spomenicima** i stvoriti takvu izložbu koja će postati kulturnim mjestom naših itinerera. Upravo bi tako osmišljeni punkt na kninskoj tvrđavi, privlačeći brojne hodočasnike domoljube trebao postati i jedan od razvojnih čimbenika Knina u smislu njegove revitalizacije, duhovne prije svega ali i materijalne. Nikakvim surogatima,

primjerice replikama važnih spomenika i sl. ne bi se mogao nadomjestiti nedostatak autentične kninske spomeničke građe.

Muzejska građa s kninskog prostora smještena je dakle u Splitu u ustanovi od **posebnog nacionalnog interesa** čiji je osnivač država, a koja se bavi istraživanjem, čuvanjem i proučavanjem arheološke baštine sa cjelovitog hrvatskog prostora (vidi Statut **MHAS**). Knin, kao povjesno najvažnije hrvatsko središte zaslužuje da u njemu djeluje državna ustanova koja skrbi ponajprije o starohrvatskoj baštini kao što je to bilo od 1885, a to je ona spomenička građa koja je pohranjena u **MHAS**. Bilo bi neophodno stvoriti uvjete u kojima bi kninski starohrvatski spomenici mogli biti **vraćeni i izloženi u samom Kninu**, prostoru Kninske tvrđave koju je, kao što smo istakli otkupilo i spasilo **Hrvatsko starinarsko društvo** kao osnivač prvog kninskog muzeja. U budućoj muzejskoj postavi u Kninu morala bi prije svega biti predložena tema o Kninu kao središtu hrvatske države u doba narodnih vladara, **autentičnim kninskim spomenicima** i onima iz njegove neposrednje okolice, prije svega iz Biskupije kod Knina ali i drugih bliskih mu lokaliteta. Pored toga valjalo bi predstaviti povijesni razvitak grada, osobito srednjovjekovnog razdoblja, uputiti djelatnost oko tiskanja značajnih srednjovjekovnih dokumenata vezanih uz Knin i sl.

Stoga predlažem da se stvore uvjeti u kojima bi se **MHAS** kao naša najstarija nacionalna muzejska ustanova vratila svojim djelovanjem i dijelom muzejske građe, dakako kninske u Kninu odakle je spletom nepovoljnih povijesnih okolnosti bila izmještena. Tako bi se **MHAS** i kninska muzejska građa vratili na svoje ishodište u prostore kojima pripadaju, a vratilo i dostojanstvo za tu svrhu davno osnovanoj ustanovi, spomeničkoj građi i gradu Kninu samome. To sve prema usvojenom muzejskom načelu da je muzejski građu najbolje čuvati i izlagati, ukoliko za takvo što postoje uvjeti, na mjestu kojem je u trenutku nastanka bila i namjenjena. Moćna muzejska institucija sa svim svojim pratećim sadržajima u koje valja svakako ubrojiti i časopis **Starohrvatska prosvjeta** djelovala bi jednako u Splitu i Kninu, najdjelotvornije raspoređujući svoju građu po dvjema zbirkama na način da obje budu neokrnjene, s većom mogućnosti fluktuacije građe na relaciji Knin-Split na obostranu korist dviju izložbenih zbirki. Takva bi ustanova mogla skrbiti i o cjelovitom prostoru tvrđave.

Suprotno ovomu ako bi se insistiralo na nekom posebnom kninskom muzeju valja također predložiti probleme. Prije svega Knin danas raspolaže sa izrazito škrtom muzejskom građom. Ustanova mora imati potrebne kadrove od uprave (ravnatelj, računovodstvo) do stručnog kadra (kustosi, preparatori), mora uspostaviti skladišne i radioničke prostore (depo, preparatorske radionice sa skupom opremom). Problem predočavanja pojedinih značajnih tema u muzejskoj zbirci bio bi nepremostiv te bi konstantno trebalo pribjegavati surogatima.

Dodatno bi se pojavio problem (koji se već nazire) prava pojedinih ustanova da djeluju u kninskom prostoru. (Problem mreže muzeja u Hrvatskoj kojem za sada ne vidim

rješenje u bliskoj budućnosti) Već se nazire stanje u kojem današnji kninski muzealci priječe rad **MHAS** na kninskom prostoru tj. na **matičnom** području **MHAS**. Slično je bilo već od sedamdesetih godina kada je **Muzej kninske krajine** osnovan i od kada **MHAS** više nije bio nazočan na kninskim terenima. To je apsurd!

MHAS je odmah nakon oslobođenja Knina pokazao da i dalje skrbi o spomeničkom području Knina i njegovoj afirmaciji. Učinio prvi korak tiskajući jedan prikladan vodič po Kninu još 1995. **MHAS** je u Kninu nazočan i kroz druge vidove aktivnog djelovanja, primjerice kroz postavljanje ploče na prvoj zgradi muzeja u Franjevačkom samostanu u Kninu, postavljanje biste L. Marunu na kninskoj tvrđavi, kroz izložbu o **100 obljetnici Starohrvatske prosvjete**, muzejskog glasila koje je od 1895. započelo izlaziti u Kninu, kroz promociju svojih izdanja o Kninu i Vukovaru, kroz javna predavanja o povijesti Knina i sl. Djelatnici **MHAS** prvi su još tijekom **Oluje 1995.** aktivno djelovali u širem prostoru Knina te otkrili i spasili nekoliko novih dragocjenih starohrvatskih spomenika i time obogatili muzejski kninski fundus što sve svjedoči o tome da bi ustanova ta koja je u Kninu osnovana još u prošlom stoljeću i koja je izrasla u muzejsku ustanovu zavidne razine rada i opremljenosti, ponajbolje znala i mogla osmisliti muzeološko djelovanje u Kninu. Nije nevažno i to da bi se time Muzej u Kninu izborio za svoj kontinuitet u djelovanju od preko 100 godina. Mi ne možemo nipošto zanemariti činjenicu da muzej kninskih spomenika već postoji od 1893. godine te da je trenutno samo na drugoj lokaciji.

Predočavajući gore izneseno viđenje problema preporučujem Muzejskom vijeću Hrvatske da donese i zaključke sukladne opisanom prijedlogu. Napominjem ujedno i to da bi raspravu o ovom problemu trebalo sagledavati samo u ovi okvirima koje sam predočio i predlažem da se ta rasprava odvoji od one vezane uz funkciju **Hrvatskog povijesnog muzeja** ili pak budućeg **Hrvatskog ratnog muzeja** što je sve u dnevnom redu naredne sjednice Muzejskog vijeća. To iz razloga što **MHAS** kao ustanova od posebnog nacionalnog interesa obrađuje uglavnom arheološku građu, a koja je osnovana još u prošlom stoljeću te na tu činjenicu s punim pravom svi skupa u Hrvatskoj možemo biti ponosni. Utoliko je njezin djelokrug rada davno posve dobro definiran i bilo bi *vrlo štetno* mutirati djelatnost i opseg rada u prilagodbi prema buduće osmišljenim muzejskim sadržajima i djelokrugom rada **Hrvatskog povijesnog muzeja** ili pak **Hrvatskog ratnog muzeja**. Problem koji sam pokušao razložno predočiti i predložiti vezan je samo uz to **tko će, kako i koliko efikasno skrbiti** o tomu da **muzejska djelatnost u Kninu bude optimalno organizirana** onako kako to Knin svojim povijesnim značajem zaslužuje i ništa izvan toga!

član Muzejskog vijeća Hrvatske

prof. dr. Nikola Jakšić

U Zadru, 30. listopada 1996.